

Dr.Kıyasettin Koçoğlu
DİB/Eğitim Uzmanı

İslâm'a Giriş

TEMEL ESASLAR

(DİB. Yay., Ankara 2008, 476s.)

Din, insanların bireysel ve toplumsal hayatlarında etkisini sürdüren faktörlerden biridir. Gönle hitap etmesi ve yaptırımını dışsal etmenlerden ziyade bireyin bizzat kendi istemliliğinden alması, dinin etki alanının sınırlarının bireyin var olduğu her an ve mekâna doğru uzanmasını sağlamaktadır.

Asrımızda dinlerin yoğun faaliyet ve işlevsellik kazandığı gözlemlenmektedir. Bilgi çağının teknik imkânlarının da kullanılması dolayısıyla, her alanda olduğu gibi, dinî bilgi alanında da bilgi enflasyonundan bahsedilmesi mümkündür. Bu durum nitelik tartışmalarını beraberinde getirirken, dinlerle ilgili yapılan bilimsel nitelikleri haiz, doğru bilgi içeren çalışmaların önemini ortaya koymaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı, kurulduğu yıldan beri İslâm'ın temel meselelerine yönelik yayımlarıyla, halkı İslâm dini alanında bilgilendirme görevini yerine getirmeye çalışmaktadır. Son yıllarda yayımladığı eserlerle, bilginin toplumun önünden gitmesi hedefini gerçekleştirme çabasını sürdürmektedir. Tanıtı-

mını yapmaya çalışacağımız eser de bu nitelikleri haiz, "İslâm'a Giriş" serisi içinde üçüncü cildi teşkil eden, "İslâm'ın Temel Esasları"nı ele alan kitaptır.

Eser, Türkiye'de İlahiyat Fakültelerindeki çağdaş ilmî birikim ile Diyanet İşleri Başkanlığının din hizmetlerinde edindiği engin tecrübeyi bütünleştirerek, insanlarımıza ihtiyaç duyduğu alanlarda gerekli bilgiyi sunmayı, doğru bilgiye dayalı ortak bir anlam alanının oluşmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir. Eserde konular, Başkanlığın belirlediği ilkeler ve kriterler çerçevesinde, sahasında uzman bilim adamlarınca kaleme alınmış, çeşitli inceleme ve redaksiyon kurullarından geçirilmek suretiyle, fikir ve üslup birliği sağlanarak yayına hazırlanmıştır. Prof. Dr. Süleyman Uludağ'ın editörlüğünde yayımlanan eser; sunuş, yedi temel bölüm ve dizinden oluşmaktadır.

"Din ve İnsan" başlığını taşıyan I. Bölüm, Doç. Dr. İbrahim Hatiboğlu, Prof. Dr. Süleyman Uludağ ve Doç. Dr. Çağfer Karadağ tarafından kaleme alınmıştır. Eserde, din kavramının tarihsel süreç içerisinde yüklendiği anlam değişikliklerine dikkat çekilen bu bölümde, İslâm'ın nüzulü sürecinde Mekke döneminde "tarihe ve kâinata yön veren, zamana ve âleme hükmeden dini ortaya koyan ve hesap gününün sahibi olan Yüce Allah'ın hakimiyeti" anlamında kullanılan dinin; Medine döneminde, "kişinin Allah'ın arzuladığı gibi bir hayat sürdürmesi, Müslüman toplumuna karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi, Allah Teâlâ'nın mutlak haki-

miyet ve tasarruf sahibi olduğunu özümsemesi" manalarını da kazandığına dikkat çekilmektedir. Dinî düşüncenin zayıflamasının ahlâkın yaptırım gücünün zayıflamasına neden olacağı ve dolayısıyla toplumsal kontrol mekanizmaların zayıflayacağı ve gayriahlâkî fiillerin artacağı belirtilerek, dinin Allah ve insan, insan ve nefsi, insan ve toplum, insan ve çevresi gibi alanlardaki etkinliğine dikkat çekilmektedir. Tarihî süreçte ortaya çıkan başlıca dinlerin ve Kur'an'da adı geçen peygamberlerin de konu edildiği bölümde, İslâm'ın geldiği ortamda Arap Yarımadasının kültürel ve sosyal yapısı ve bölgede varlığını devam ettiren dinler hakkında bilgilere yer verilmektedir.

"İslâmiyet'in Doğuşu ve Yayılışı" başlıklı II. Bölüm, Doç. Dr. İbrahim Hatipoğlu tarafından kaleme alınmıştır. Bu bölümde, Hz. Peygamber'in hayatı ve mücadeleleri, detaya girilmeden örnek alınması gereken yönleri öne çıkarılarak anlatılmaktadır. Hz. Peygamber sonrası Müslümanların onsuz bir hayata intibak mücadeleleri ve Hz. Ebu Bekir'in ilk halife seçilmesi, Usame ordusunun sefere gönderilmesi, yalancı peygamberlere karşı verilen mücadeleler, Ridde savaşları ve Kur'an'ın toplanması konuları ele alınmaktadır. Hz. Ömer dönemi ise fetihler, hicrî takvimin başlangıç olarak tespiti, Kudüs'ün fethi, İslâm topraklarının idarî bölgelere ayrılması, Müslümanlara has ilk madenî paranın basılması ve Şurut-i Ömeriyye adıyla bilinen otuza yakın maddesi bulunan talimatname boyutlarıyla öne çıkarılmaktadır. Hz. Osman'ın faziletlerinden bahsedilen bölümde, onun deniz ve ada seferleriyle temayüz etmesi, yapılan fetihler ve kurumsal anlamdaki gelişmelerin yanı sıra hilâfetinin son dönemlerindeki atamaları, Kur'an-ı Kerim'in çoğaltılması ve halifenin aleyhine gelişen olaylar karşısında yetersiz kalması sonucunda öldürülmesi ele alınmaktadır. Hz. Ali dönemi, fitnenin baş gösterdiği ve Müslümanların ciddî sıkıntılarla karşı karşıya kalmaları sonucu fetihlerin durakladığı bir dönem olarak nitelenmektedir. Cemel ve Sıffin savaşları, Hz. Ali'nin ümmetin birliğini sağlamak için verdiği mücadeleleri ve şehit edilmesi ele alınmaktadır. Hulefa-i Raşidin'den sonraki gelişmelere de değinilen bölümde, itikadî ve amelî mezheplerin oluşum sürecine değinilmektedir. Bu süreçte gelişen bilimsel çalışmalardan ve insanlığa olan katkılardan da bahsedilmektedir.

"Dini Bilgi ve Hükümlerin Kaynağı" başlıklı III. Bölüm, Doç. Dr. İbrahim Hatiboğlu tarafından kaleme alınmıştır. İslâm'ın bilgi ve hükümlerinin kaynaklarının ele alındığı bölümde kaynaklar, temelde aslî ve talî olarak iki kısma ayrılmaktadır. Aslî kaynaklar olan Kur'an, sünnet, icma ve kıyas üzerinde genişçe durulmaktadır. Talî kaynaklar içerisinde ise istihsan, istislah, istishab, sedd-i zeraî ele alınmaktadır.

"İman Konuları" başlıklı IV. Bölüm, Doç. Dr. Çağfer Karadaş tarafından kaleme alınmıştır. Bu bölümde İslâm açısından inanılması gereken temel esaslar, detaylı olarak ele alınmaktadır. İmanın tanımı ve niteliği konu edilirken, iman bakımından mümin münafık ve kâfirin ve günahkâr müminin dindeki konumları ele alınmaktadır. Ameller bakımından da insanlar takva sahibi, ihsan sahibi, fasık ve mürâf olarak ele alınmaktadır. İslâm akaidinin kaynakları olarak Kur'an, sünnet ve akıl incelenirken, ilham ve rüyanın itikatta delil olmaması da irdelenmektedir.

Allah'a iman konusu, Allah'ın sıfatları ve isimleri merkezinde ele alınmaktadır. Peygamberlere iman, tanımı, önemi, gerekliliği, peygamberlerin bilinmesi ve sıfatları başlıklarıyla alınırken; vahiy, vahyin geliş şekilleri, mucize ve son peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.) konuları da işlenmektedir. Kitaplara iman konusu, ilâhî kitaplar ve Kur'an'ın mucizeliği ekseninde ele alınmaktadır. Meleklerle iman meselesinde melek kavramı büyük melekler ve görevleri bağlamında ele alınırken; cin, şeytan, ruh konusu da irdelenmektedir. Ahirete iman bahsi, ahiret hayatının hikmeti, kabir hayatı, kıyamet, alâmetleri, imkânı, kıyametin kopması, yeniden diriliş, şefaahat, sırat, cennet, cehennem, ruyetullah, şefaahat meseleleriyle ele alınmaktadır. Kadere ve kazaya iman meselesi, klâsik çizgi içerisinde Allah'ın her şeyi ezelden bilmesi ancak adalet sıfatı gereği, bu bilmenin insanın iradesine müdahale anlamı taşımadığı yaklaşımından hareketle izah edilmektedir. Bu bölümde son olarak inanç ve inançsızlık, amelsizlik, inançta tutarsızlık, bidat ve hurafe gibi, çağımızda yaygın olan problemlere de yer verilmektedir.

"İbadet Hayatı" başlıklı V. Bölüm, Doç. Dr. Abdulhamit Birşık tarafından kaleme alınmıştır. İbadet bölümünün teması oluşturulurken, temel meselelerin yanı sıra güncel problemlerin de gözardı edil-

mediği görülmektedir. İbadetin tanımı, dindeki yeri, önemi, amacı, ibadet-ahlâk ilişkisi, ibadet ve maddî-manevî temizlik, ibadetin kişisel ve toplumsal yönü, ibadet ve bidat, ibadette şekil şartı, aşırılık, İslâm'da ibadetle ilgili temel kavramlar, ibadetin çeşitleri, farz ve vacip ibadetler, sünnet ve nafile ibadetleri ele alınmaktadır. Temel ibadetler olarak namaz, oruç, hac, zekât konuları ele alınırken, meselelerin tarihsel süreçleri, hikmetleri, sosyal ve bireysel etki alanları ile ele alınmış olması, metne ayırı bir zenginlik katmaktadır.

"Ahlâk Maneviyat ve Gündelik Hayat" başlıklı VI. Bölüm, Prof. Dr. Süleyman Uludağ tarafından kaleme alınmıştır. Ahlâk konusu, tanımında esas alınan farklı iki yaklaşım üzerinden ele alınmaktadır. Birinci yaklaşıma göre ahlâk, insanın doğuşunda var olan, terbiye ile değişmeye ve düzelmeye elverişli bulunan belli birtakım ruhî, kalbî hal ve niteliklerdir. Diğer bir yaklaşıma göre ise ahlâk, nefisteki temel bir yapılanma olup düşünmeye hacet kalmadan, bu yapıdan fiiller kolaylık ve rahatlıkla meydana gelmektedir. Eğer bu yapı dinen ve aklen güzel olan fiillerin çıkmasına elverişli ise güzel huy ve ahlâk; kötü davranışların vücuda gelmesine elverişli ise kötü huy/ahlâk adını alır.

Ahlâkın değişebilir olması gerektiği fikrinin, peygamberlerin ve ilâhî mesajların tekrar tekrar gönderilmesi ile temellendirildiği bölümde, ahlâkın evrensel bir olgu olduğu belirtilmektedir. Ahlâkın temel gayesinin insanların hem bireysel hem de sosyal hayattaki davranışlarını düzelterek, güzelleştirerek, kişileri yetkin ve erdemli hâle getirmek olduğu ifade edilmektedir. İslâm ahlâk anlayışının kişiyi Allah'a, kendisine, ailesine yönelik sorumluluk alanlarıyla yükümlü kıldığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda ele alınan İslâm ahlâkının başlıca esasları; doğruluk, dürüstlük, verilen sözde durmak, ihlâs, iyilik, konukseverlik, cömertlik, şükür, sabır, tevazu, adalet, hak, Allah korkusu ve cesaret, Allah sevgisi ve muhabbet, tevekkül ve tedbir, çalışma ve kazanma, emanet, ümit, hayâ, iffet-namus, kanaat, istişare şeklinde ifade edilmektedir.

"İslâm Medeniyeti" başlıklı VII. Bölüm, Doç. Dr. Abdulhamit Birışık tarafından kaleme alınmıştır. Bu bölümde, İslâm'ın insanlığın ortak değerlerine sahip çıkan ve "Hikmet müminin yitiğidir." anlayışıyla, dünyanın görmüş olduğu en büyük değişimi ya-

“ İslâm'a Giriş Temel Esaslar isimli eser, sade dili, anlaşılır üslubu, zengin içeriğiyle, İslâm'ın bilgi, itikat, ibadet, ahlâk ve kültürü hakkında her tabakadan insanın istifade edebileceği başucu kitabı tanımlamasını hak eden niteliktedir. ”

şatan medeniyet oluşuna değinilmektedir. Medeniyetin temelini oluşturan esasları, Hz. Peygamber ve ashabının hayatında bulmanın mümkün olduğu ifade edilmektedir. İslâm Medeniyetinin temelinde Kur'an-ı Kerim olmakla birlikte, mahallî değerlere ve kültüre de saygılı bir anlayışa sahip olduğu vurgulanmaktadır. Bu bölümde, medeniyetin oluşumuna katkı sağlayan eğitim kurumlarından cami, suffe, medrese hakkında bilgiler sunulmaktadır. İslâm'da bilim, bilim anlayışları bağlamında Cabir b. Hayan, Harizmî, Kindî, Cahız, Muhammed b. Zekeriyya er-Râzi, Farabî, İbn-i Sina, İbnu'l-Heyssem, Birunî, İbn-i Rüşd hakkında bilgiler verilmekte ve İslâm biliminin Batı'ya tesirlerine değinilmektedir.

İslâm'da sanat ve estetiğin de ele alındığı bölümde, güzelliğin sadece bedenî güzellik olmadığına, aynı zamanda ruh güzelliğinin de önemli olduğuna işaret edilmektedir. İslâm sanatlarından şiir, edebiyat, musikî, hat, tezhip, minyatür, ebru hakkında bilgiler verilmektedir. İslâm'ın şehircilik anlayışının ele alındığı bölümde, şehirlerin merkezinde camilerin bulunduğu ve onların etrafında medreseler, tekeler, hankâhlar ile eğitim birimlerinin yer aldığından bahsedilmektedir. Ayrıca Mekke, Medine, Kudüs gibi kutsal şehirler, Müslümanlar tarafından kurulan Basra, Kufe, Bağdat, Kahire ve fetihlerle devir alınan şehirlerden ise Şam, Semerkand, Buhara, Kurtuba, İstanbul ve bazı Anadolu şehirlerinden kısaca bahsedilmektedir.

Sonuç olarak, "İslâm'a Giriş Temel Esaslar" isimli eser, sade dili, anlaşılır üslubu, zengin içeriğiyle, İslâm'ın bilgi, itikat, ibadet, ahlâk ve kültürü hakkında her tabakadan insanın istifade edebileceği başucu kitabı tanımlamasını hak eden niteliktedir.